

Historiska perspektiv på konfirmation i Svenska kyrkan

I den här artikeln tar Cecilia Wejryd ett historiskt grepp över konfirmationen i Svenska kyrkan. Genom att skildra konfirmationsritens utformning och konfirmationsundervisningen genom tiderna visar hon hur konfirmationen och dess innebörd förändrats i ömsesidig påverkan mellan Svenska kyrkan, andra traditioner och större samhällsförändringar.

Konfirmation betyder bekräftelse men vad som bekräftats och vem som bekräftar har ändrats under årens lopp. Nytolkningarna blev många vid reformationen, i 1811 års handbok och under de senaste femtio åren. I den här texten följer jag konfirmationens historia i den svenska kyrkan genom att först skildra förändringar av konfirmationsriten och därefter av konfirmationsundervisningen. I alla tider har konfirmationsundervisningen ingått i ett större pedagogiskt sammanhang, men här behandlar jag endast den kyrkliga undervisningen månaderna före konfirmationen.

Biskopens bekräftelse av dop – början av konfirmationsritens historia i Sverige

I det förreformatoriska Sverige var konfirmationen ett av kyrkans sju sakrament. I akten bekräftade biskopen dopet som hade fogat in den döpte i kyrkan. Konfirmationen var till sin karaktär syndaförhindrande och skulle återställa och förmera dopnåden, stärka tron och ge den heliga Andes fullhet. Biskopen tecknade korstecknet med olja på konfirmandens panna medan han uttalade "Jag tecknar dig med korsets tecken och bekräftar dig med frälsningens smörjelse. I Faderns, Sonens och den helga Andens namn. Amen".¹ Konfirmationen gav något mer än det som getts i dopet.

Församlingsprästen döpte barnen när de var små och när barnen blivit

sju år skulle de konfirmeras så snart tillfälle gavs. På grund av de stora avstånden i de medeltida svenska stifteten kom inte biskopen till alla församlingar tillräckligt ofta för att kunna konfirmera alla dop inom rimlig tid. Det ledde till att det fanns många okonfirmerade vuxna och det sågs som problematiskt av såväl enskilda som kyrkan.²

Bekräftelse av kunskap inför den första nattvardsgången

Reformationen innebar stora förändringar. Martin Luther såg inte konfirmationen som ett sakrament. Den uppfattningen slog direkt igenom i Sverige där såväl Olaus Petri (1529) som 1541 års handbok saknar konfirmationsordning. Trots det förekom det att biskopar fortsatte att konfirmera på katolskt vis in på 1530-talet. I Johan III:s *Nova ordinata* 1575 finns en evangelisk konfirmationsakt med biskoplig handpåläggning men utan olja. Den användes inte efter Uppsala möte 1593.³

Martin Luther lade därmed grunden för en ny sorts konfirmation som knöt an till ungdomarnas första nattvardsgång. Han använde inte själv beteckningen konfirmation. Luther bibehöll den katolska ordningen att varje nattvardstillfälle skulle föregås av förhör, bikt och avlösning. Inför första nattvardsgången kunde detta få en särskilt högtidlig prägel.⁴ I den svenska kyrkan ledde det till en mängd kunskapskontroller, inte minst förhöret inför det första nattvardstillfället.

Kunskapsstoffet utvidgades från att före reformationen ha omfattat Vår fader, Ave Maria och trosbekännelsen till att gälla de fem huvudstyckena i Luthers *Lilla katekes*.⁵ 1686 års kyrkolag stadgade att

de som första resan vilja gå till avlösning och Guds bord [...] skola intet tillåtas, förrän de hos kyrkoherden sig angivit och han dem uti deras kristendom förhört samt inhämtat kunskap och vittnesbörd om deras leverne.⁶

Till att börja med hade det formen av ett enskilt skriftermål.

Efter inspiration från andra protestantiska traditioner blev förhören med församlingens nattvardsbarn offentliga, dock utan gemensamt regelverk i handbok eller kyrkolag. I det tyskspråkiga området hade pietisten Philip Jacob Spener (1635–1705) skapat en konfirmationsakt som på typiskt pietistiskt vis syftade till att väcka individen till ett personligt ställningstagande. Ungdomarna skulle bekräfta sitt dopförbund genom att avlägga löften och gå till nattvarden. Konfirmationen blev konfirmandens egen bekräftelse av sitt dop. En sådan pietistisk konfirmationsakt infördes i Danmark-Norge 1736.⁷ I Sverige växte olika lokala traditioner fram där enskilda präster eller stift skapade ordningar för kristendomsförhöret av de unga.⁸ En del betonade på lutherskt vis kontroll av kunskapen, andra på pietistiskt vis den enskildes löften och bekännelse och några inbegrep även handpåläggning. Vid mitten av 1700-talet hade olika modeller av offentligt

förhör fått fäste i Linköpings, Strängnäs, Växjö och Lunds stift.⁹

1811 års mångtydiga bekräftelser

I kyrkohandboken 1811 var en av nyheterna en ordning för den akt som innehöll det offentliga förhöret av läsbarerna. Denna konfirmationsordning hade det otympliga namnet ”Huru förhållas bör, då ungdomen första gången skall begå Herrans heliga nattvard”. Förhöret var det centra-

lade tillträdet till nattvardsbordet.¹¹ I det låg också en myndighetsförklaring.

Revideringar men fortsatt mångtydigt

Ordningen, och inte minst löften, fick stark kritik. Frågorna och löftesfrågorna formulerades om och förkortades i 1868 års ritual. I samma revision stärktes myndighetsförklaringen genom att prästen välkomnade läsbarerna ”till det fulla

”Konfirmation betyder bekräftelse men vad som bekräftats och vem som bekräftar har ändrats under årens lopp.”

la och skulle omfatta salighetsläran och trosartiklarna i deras sammanhang. För övrigt överflödade 1811 års ordning av förmaningar, frågor och löften. Efter kunskapsförhöret ställde prästen fyra trosfrågor som följdes av fyra utförliga löftesfrågor. Akten fortsatte med bön om att Jesus Kristus skulle styrka läsbarerna och bereda dem att ta emot nattvarden så att den skulle göra ett ”kraftigt och lifvande intryck”.¹⁰

1811 års konfirmationsordning innehöll tre bekräftelser med delvis olika bakgrund. Det första var bekräftelsen av kunskap som tog sig uttryck i förhöret. Det hade sin historiska bakgrund i den lutherska ortodoxins betoning av kunskap. Det andra var den personliga dopbekräftelsen där läsbarerna själv avgav de löften som faddrarna gett vid hans/hennes dop. Denna bekräftelse hade pietistisk bakgrund och uttrycktes i bejakande av den kristna tron och löften om att leva som kristen. Det tredje var prästens bekräftande av att ungdomarna

åtnjutandet av alla nådesförmåner i helgamannasamfundet på jorden”. I 1920-års ordning fanns två alternativ: en omarbetning av 1811 och en ny med bara en löftesfråga kvar efter trosbekännelsen: ”Viljen I med Guds nåd förbliva i denna tro samt bevisa den i edert leverne?” Det var också vid den tiden som akten fick namnet konfirmation.¹²

Från frikyrkligt håll, där man betonade den enskildes personliga bekräftelse, sågs det som problematiskt att nattvardsgången var kollektiv. Ett förslag var att skilja undervisningens avslutning från tillträde till nattvarden. Det blev dock inte så vid den tiden. Tvärt om betonade 1899 års ordning att konfirmationen öppnade vägen till nattvardsbordet: ”I ägen tillträde till Herrans heliga nattvard”. Formuleringen återkom sedan i lätt reviderad form i 1942 års handbok. Majoritetsuppfattningen var att döpta med kristendoms kunskap hade tillträde till nattvardsbordet – undervisning och tillträde hölls samman.¹³

1942 års handbok hade två alternativa ordningar för konfirmation av ungdomar varav den andra fanns i två varianter. Den första ordningen låg nära dem i tidigare handböcker. I den andra ordningen fanns en variant med endast en fråga och en annan utan där frågan ersatts av en välgångsönskan. I den återinfördes handpåläggning som en möjlighet.¹⁴ Den alternativa ordningen utan löften men med handpåläggning visade att teologin bakom konfirmationen var på väg att förändras från konfirmandens bekräftande av sitt dop och sin tro till att kyrkan bekräftade konfirmandens dop. Från mitten av 1900-talet kom alla tre huvudbeståndsdelarna i 1811 års konfirmationsordning – förhöret, myndigheten och konfirmandens bekräftelse av sitt dop – att försvinna eller förändras radikalt.

Kunskapsförhör blev predikan

Kunskapsförhöret var huvudpunkten i 1811 års handbok ordning för det som idag kallas konfirmation. Förhöret var väletablerat före 1811 och fortsatte att vara en viktig beståndsdel i konfirmationsriten under mer än ett och ett halvt sekel. På 1970-talet ersattes förhöret av ett förkunselmoment där konfirmanderna bidrog till evangelisation, till exempel genom att dramatisera bibelberättelser. Den varianten föreskrevs i en alternativ ordning för konfirmationsgudstjänst 1982 och återkom i handboken 1986. I 2017 års handbok står det att ”predikan gestaltas av konfirmanderna med hjälp av präst och andra ledare”.¹⁵ På några årtionden gick konfirmanden från förhörd till förkunnare.

Medborgerlig mogenhets-examen och tillträdesakt som försvann

Att gå till nattvarden var en religiös handling som även hade laddats med juridisk betydelse. Under 1800-talet krävdes nattvardsgång för att få vittna inför domstol, genomgå högre utbildning eller att gifta sig. Eftersom okonfirmerade inte släpptes fram till

nattvardsbordet framstod konfirmationen som en nödvändig medborgerlig mogenhetsexamen. För att bringa ordning i fråga om konfirmationens rättsliga status utgick ett kungligt cirkulär 1878 som slog fast att konfirmationen var en frivillig handling. Notera att kravet på nattvardsgång för många utbildningar och tjänster. För att få ingå kyrkligt äktenskap krävdes konfirmation enligt 1908 års äktenskapslag. Dessa krav togs bort under 1900-talets första hälft.¹⁶ Numera, sedan 1999, finns inga krav på konfirmation för annat än diakon-, präst- och biskopsvigning.¹⁷

Under mitten av 1900-talet uppfattades det allt mer problematiskt att döpta med kristendoms kunskap var utestängda från nattvardsbordet fram till dess att de konfirmerats. Provordningar öppnade för familjekommunion under slutet av 1970-talet och handboken 1986 hade en ordning för familjemässa som tydliggjorde att det var dopet som gav tillträde till nattvardsbordet. 1979 blev det därför tillåtet att utesluta formuleringen om tillträdet till nattvarden ur konfirmationsordningen.¹⁸ Varken provordningen 1972 eller handböckerna 1986 och 2017 har någon formulering om att konfirmationen gav tillträde till nattvarden.¹⁹ Dopet, inte konfirmationen, öppnade vägen till nattvardsbordet.

Vem bekräftar vad?

Före reformationen, när Sverige var en del av den romersk-katolska kyrkan, var konfirmationen en biskoplig bekräftelse kopplad till dopet. I den svenska kyrkans handböcker alltifrån 1811 till 1942 års normalordning var det läsbarerna som bekräftade sitt dop och sin tro. Den teologiska kritiken menade att det vore rimligare att bekräftandet låg i att Guds ord och löfte bekräftar och stärker. Den kritiken gjorde alternativordningen utan löf-tesfråga i 1942 års handbok till den mest använda.²⁰

I försöksmaterialet till ny handbok från början av 1970-talet stärktes kopplingen till dopet genom att läsning av dopets instiftelseord blev

ett fast moment. Konfirmationsgudstjänsten fick karaktär av välsignelsehandling och förbön för ungdomarna.²¹ Referenserna till dopet blev än fler i 1986 års ordning dels genom en formulering efter trosbekännelsen ("den tro ni är döpta till..."), dels genom liknande form för bönen vid handpåläggning vid de båda kyrkliga handlingarna.²²

Den teologiska nyordningen var fullt utförd i två av tre alternativ i 1986 års ordning.²³ Det tredje alternativet gjorde det möjligen lite oklart vem som bekräftade vad i konfirmationen: "Vill ni leva i denna tro och visa den i kärlek till Gud och medmänniskor?" Frågan tolkades dock som en viljedeklaration snarare än ett löfte.²⁴ Därmed var det inte konfirmanden som bekräftade sin tro.

Sedan 2017 års handbok är frågan till konfirmanderna möjlig att välja bort och finns i två varianter. I båda ingår att konfirmationen innebär att Gud bekräftar sitt löfte om syndernas förlåtelse och ett nytt liv i Kristus. I båda ordningarna avser frågan till konfirmanderna om de vill konfirmeras och leva i Kristi världsvida kyrka.²⁵ Det är inte konfirmanden som bekräftar sin tro utan konfirmanderna bekräftas i sin tro. Konfirmationen förstås teologiskt som Guds bekräftelse av att dopets nåd och välsignelse fortfarande gäller.

Innehållet i konfirmationsundervisningen/konfirmandarbetet

Den andra tråden i konfirmationens historia i Sverige som jag valt att följa är hur konfirmandundervisningen förändrats. Allt sedan reformationen var det Luthers *Lilla katekes* som sammanfattade vad en kristen människa skulle kunna, men hur undervisningen gick till är inte klarlagt. Läsperiodens längd varierade. I slutet av 1700-talet gällde i Växjö stift att kyrkoherden skulle genomföra undervisningen under sex till åtta veckor på våren. Lilla katekesen och någon utveckling (långkatekes) var det grundläggande läromedlet. Det fanns dels allmänt stadfästa katekes-

utläggningar, dels sådana som traderades lokalt, i västsvensk tradition kallade "grund".²⁶

1942 kom *Konfirmationsundervisningen. Grundplan utarbetad på uppdrag av biskopsmötet*. Den följde ordningen i Luthers lilla katekes. Antalet undervisningstimmar skulle vara mellan 60 och 80. Konfirmandgruppen borde inte bestå av fler än 50 ungdomar. Undervisningen pågick vanligen från oktober till påsk eller pingst året efter att ungdomarna slutat den då sexåriga folkskolan.²⁷

Behovet av nya läroböcker i konfirmandundervisningen var skriande vid mitten av 1900-talet. Den officiella läroboken var fortfarande 1878 års utveckling av Lilla katekesen. 1956 inrättade biskopsmötet en granskningsnämnd för konfirmandböcker både för att inspirera till framtagande av nya böcker och för att kunna utöva tillsyn. Nämnden granskade 17 böcker till dess att den lades ner 1972. En av böckerna var Bo Giertz *Grunden* (1942) som byggde på gammalkyrklig katekestradition. En annan var Ingemar Ströms *Kom och se* (1966) som inte följde katekesens uppläggning utan utgick från konfirmandernas frågor och att ungdomarna skulle få möta Jesus Kristus. På mitten av 1900-talet utkom det också handböcker, metodböcker och pedagogiska böcker riktade till konfirmandlärare samt pedagogiskt material som kyrkogångsböcker.²⁸

1968 års *läroplan för Svenska kyrkans konfirmandundervisning* innebar en perspektivförändring där konfirmandernas frågor och situation skulle vara i centrum. Syftet var att ungdomarna skulle ta ett "positivt kristet ställningstagande" efter att ha fått såväl kunskap som fördjupad kristen erfarenhet. Som stöd för konfirmandlärarna fanns från 1970 tidskriften *Aktuellt för konfirmandarbetet*. I den fick de metoder för att arbeta med dialogpedagogik och utifrån konfirmandernas frågor.²⁹

När nya riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete kom 1978 utrangerades ordet undervisning. Arbetet skulle ta in flera former av lä-

rande och även involvera pedagoger, musiker och ungdomsledare.³⁰

1994 års riktlinjer hade erfarenhet och livsfrågor som huvudord. En nyhet var den tydliga teologiska kopplingen till dopet som livstydning. Liknande perspektiv återkommer i Kyrkoordningen 2000 och tydligt i 2008 års riktlinjer som använder uttrycket livstydning på dopets grund.³¹

I fråga om konfirmandarbetets form kan en viss förändring anas mellan riktlinjerna 2000 och 2008. 2000 lyftes perspektiven ”fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet” fram som betydelsefulla kunskapsformer. Det kommer inte fram på samma sätt 2008. Där betonas istället livsfråge- och livsberättelsepedagogik.³²

I 2020 års riktlinjer ska den dialogiska pedagogiken förenas med kunskapsformerna som lyftes fram 2000 – de fyra f:en. Undervisningen ska utgå från konfirmandernas livsfrågor och konfirmanden ska ta del av ett varierat och regelbundet gudstjänstliv. Katekesen som sådan nämns inte men i det kunskapsstoff som räknas upp ingår treenigheten, försoningen, den gyllne regeln och huvudstyckena förutom nattvardens instiftelseord. I uppräknningen ingår även ordet bibelberättelser.³³ Jag får intrycket att betoningen på kristendomskunskap och insocialisering i kyrkan stärks i de nu gällande riktlinjerna.

Konfirmationen – kontinuitet och förändring

Det grundläggande innehållet i kunskapsstoffet har allt sedan reformationen fram till idag hämtats ur centrala bibliska texter. Trosbekännelsen ingår i kunskapsstoffet och är ett av få moment som ingått i konfirmationsakten genom tiderna. Däremot har det tidigare, ända från reformationstiden, så centrala förhållandet ersatts av att konfirmanderna fått uppdraget att predika. Fram till 1970 var katekesen och dess givna kunskap det som skulle förmedlas. Därefter har konfirmandens livsfrågor och situation varit utgångspunkten även om

kärnan i stoffet varit den samma. Undervisningen har gått från förmedlingspedagogik till att ha konfirmandfokus som ideal. Prästerlig katederundervisning har ersatts av ett konfirmandarbete där erfarenheter och upplevelser är minst lika viktiga som stoffkunskaper och som engagerar flera församlingsanställda och frivilliga. Den under århundraden uppbyggda förståelsen att endast konfirmerade släpptes fram till nattvardsbordet är borta. Istället har kopplingen till dopet – som funnits där i alla tider om än svagt i 1942 års ordning – gått segrande ur striden om vilket sakrament som konfirmationen anknyter till. De senaste handboksrevisionerna har tydliggjort att det är Gud som genom sitt ord och löfte bekräftar, inte konfirmanden. Konfirmationen i Svenska kyrkan har varit en rit med skiftande och oklar teologi men i 2017 års handbok är den evangeliska konfirmationsteologin mer enhetlig än någonsin tidigare.

CECILIA WEJRYD

Professor i kyrkohistoria,
Uppsala universitet

Noter

1. Yngve Brilioth, *Svensk kyrkokunskap* 2:uppl. Stockholm: Svenska diakonistyrelsens bokförlag 1946, s 244f. Carl Henric Martling ”Konfirmation i historiskt perspektiv” I *Andens insegel. Predikningar och föredrag hållna vid Kyrklig Förnyelses Kyrkodagar kring konfirmation och kyrkans undervisning i Uppsala* 1965 Eric Segelberg (red.) Uppsala 1965, s 115–128, s 119. Sven-Erik Brodd, ”Dop och konfirmation. En historisk översikt” I Sven-Erik Brodd, *Dop- Kyrka- struktur* Uppsater, föreläsningar och diskussioner Uppsala: Bokförlaget Pro Veritas 1980, ss 39- 59 s 45. Gert Andree, ”Konfirmationen i Svenska kyrkan – en tillbakablick” i Jörgen Straarup & Gunhild Winqvist Hollman *Tro och tanke 1998:3* Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd 1998 s 14–26, s 14. Sven-Erik Pernler, *Hög- och senmedeltid Sveriges kyrkohistoria* bd 2. Stockholm: Verbum 1999, s 39, 161. Stina Fallberg Sundmark, *Teologi för praktiskt bruk: frälsningshistoriska perspektiv på Summula av Laurentius av Vaksala*, Skellefteå: Artos 2014 156–157, 163–167.

2. Brilioth 1946, s 245. Carl-Gustav Andrén, *Konfirmationen i Sverige under medeltid och reformationstid* Lund: Gleerup 1957, s 124–149. Pernler 1999, s 161, 221.
3. Andrén 1957, s 248-253,260, 263, 274. Martling 1965, s 121. Andree 1998, s 15. Åke Andrén, *Reformationstid Sveriges kyrkohistoria* bd 3 Stockholm: Verbum 1999, s 81, 105, 199.
4. Brilioth 1946, s 245. Martling 1965, s 119-122. Brodd 1980, s 47.
5. Sven-Åke Selander, ”Reformationen och lekfolket” I Åke Andrén, *Reformationstid Sveriges kyrkohistoria* bd 3 Stockholm: Verbum 1999, s 298f.
6. 1686 års Kyrkolag kap. 8 § 2.
7. Brilioth 1946, s 246. Brodd 1980, s 119f.
8. Harry Lenhammar, *Individualismens och upplysningens tid Sveriges kyrkohistoria* bd 5. Stockholm: Verbum 2000, s 119f.
9. Brilioth 1946, s 246. Martling 1965, s 122f. Brodd 1980, s 51. Lars Eckerdal, *Vägen in i kyrkan: dop, kommunion, konfirmation* – aktuella liturgiska utvecklingslinjer SOU 1981:62, s 334. Andree 1998, s 16f. Lenhammar 2000, s 119–121. Lennart Tegborg, ”Kyrka och skola 1809–1865” i Anders Jarlert, *Romantikens och liberalismens tid Sveriges kyrkohistoria* bd 6. Stockholm: Verbum 2001 ss 238 – 250, s 241.
10. Kyrkohandbok hwaruti stadgas huru Gudstjensten i Svenska församlingar skall behandlas Med Kungl. Maj:ts nådiga bifall av rikets ständer antagen vid riksdagen i Stockholm 1809, 4 Capitlet Huru förhållas bör, då ungdomen första gången skall begå Herrans heliga nattvard. Eckerdal 1981, s 336f.
11. Kyrkohandbok hwaruti stadgas huru Gudstjensten i Svenska församlingar skall behandlas Med Kungl. Maj:ts nådiga bifall av rikets ständer antagen vid riksdagen i Stockholm 1809, 4 Capitlet Huru förhållas bör, då ungdomen första gången skall begå Herrans heliga nattvard.
12. Brilioth 1946, s 247. Martling 1965, s 123f. Per Erik Persson, ”Vad är konfirmationen? Några drag i utvecklingen av konfirmationsteologi inom Svenska kyrkan fram till kyrkohandboken 1986” I *Kyrka och universitet. Festskrift till Carl-Gustaf Andrén*, ed. L. f et al., Stockholm 1987, s. 163–175, s 164. Andree 1998, s 19.
13. *Den svenska kyrkohandboken* stadfäst av Konungen år 1942 Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag 1942 Konfirmation. Brilioth1946, s 247.

- Eckerdal 1981, s 342. Persson 1987, s 164. Andrée, 1998, s 20f.
14. HB 1942 Konfirmation. HB 1942 hade dessutom en ordning för konfirmation av vuxna. Martling 1965, s 124. Andrée 1998, s 22f.
15. Den svenska kyrkohandboken del 1. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte, Konfirmation allmänna anvisningar. Lennart Tegborg, "Samverkan och växelverkan: Kristendomsundervisning i kyrka och skola" I Ingmar Brohed *Religionsfrihetens och ekumenikens tid* Sveriges kyrkohistoria bd 8, Stockholm: Verbum 2005, ss 351–357, s 355. Kyrkohandbok för svenska kyrkan del 1 Antagen för svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte. Stockholm: Verbum 2018, Konfirmationsmessa/-gudstjänst.
16. Brilioth 1946, s 247f. Dock hade även fortsättningsvis indirekt rättslig status eftersom kravet på nattvardsgång bestod.
17. Svenska kyrkans kyrkoordning 25 kap, 2§
18. Tegborg 2005, s 355.
19. Persson 1987, s 166f.
20. Persson 1987, s 165.
21. Persson 1987, s 166.
22. HB 1986, Konfirmation allmänna anvisningar. Andrée 1998, s 24f. Dopets instiftelseord Matteusevangeliet 28:18–20.
23. HB 1986, Konfirmation.
24. Persson 1987, s 171–173.
25. Kyrkohandbok för svenska kyrkan del 1 Antagen för svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte. Stockholm: Verbum 2018, Konfirmationsmessa/-gudstjänst.
26. Brilioth 1946, s 277f. Anders Jarlert, *Romantikens och liberalismens tid* Sveriges kyrkohistoria bd 6. Stockholm: Verbum 2001, s 79.
27. Brilioth 1946, s 277f. Lennart Tegborg, "Samverkan och växelverkan: Kristendomsundervisning i kyrka och skola" I Ingmar Brohed *Religionsfrihetens och ekumenikens tid* Sveriges kyrkohistoria bd 8, Stockholm: Verbum 2005, ss 351–357, s 353.
28. Ingmar Brohed *Religionsfrihetens och ekumenikens tid* Sveriges kyrkohistoria bd 8, Stockholm: Verbum 2005, s 223.
29. Tegborg 2005, s 354f.
30. Tegborg 2005, s 355.
31. Svenska kyrkans Kyrkoordning 22 kap. 1 § Notera att konfirmationen avser både konfirmationstiden och konfirmationsgudstjänsten. Tegborg 2005, s 356. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete. 2008. Stockholm: Verbum
32. Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete. 2000. Uppsala: Svenska kyrkans nämnd för kyrkolivets utveckling. Riktlinjer 2008. Caroline Gustafsson "Mellan verklighet och vision – en diskursanalys av Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete i *Prismet* årgång 67 hefte 3 s 201-214.
33. Riktlinjer för svenska kyrkans konfirmandarbete antagna av Svenska kyrkans kyrkostyrelse 9 juni 2020, s 9.

SVENSK
KYRKO
TIDNING

Stöd Svensk Kyrkotidning

Svensk Kyrkotidning granskar kritiskt kyrkolivet och vill verka för öppen debatt och teologisk reflektion.

**Stöd Svensk Kyrkotidning med en gåva till
BG 5634-3379 Swish 123 6481 436**